

Vera Kržišnik Bukić
**TERMINOLOŠKE
DILEME OB
VSEBINSKI
APLIKACIJI
ATRIBUTOV
NARODNI IN
NACIONALNI
V POVEZAVI
S SINTAGMO
SLOVENSKA
IDENTITETA**

205-221

VERA KRŽIŠNIK BUKIĆ
INŠTITUT ZA NARODNOSTNA
VPRAŠANJA
ERJAVČEVA 26
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

ČEPRAV JE TEMATIKA SLOVENSKE identitete v povezavi z atributoma narodni in nacionalni močno prisotna v slovenski znanstveno-raziskovalni sferi, je v slednji razmeroma malo samo-spraševanja o vsebinskih razlikah, ki jih pokrivajo ali bi jih lahko pokrivali izrazi narodni in nacionalni. Ob primeru teh atributov avtorica pokaže na bistveno razliko med humanistiko in družboslovjem. Humanistika, zlasti zgodovinopisje, uporablja tudi ti obe besedi na samoumeven način in praviloma sinonimno. Načelna vloga družboslovja je drugačna, ono se mora artikulirati in se kritično opredeljevati tudi do posameznih izrazov in besednih zvez, ki z njimi operira.. Poudarek v prispevku velja odpiranju in vzpodbudi teoretično-metodološkega razmisleka o razlikovalni koristi atributov narodni in nacionalni v zadevnih strokah na Slovenskem in s tem za slovensko družbo samo, ki v zvezi z njo avtorica tudi razvija svoja razmišljanja in sklene predstavljanjem konkretnih modalitetnih vsebin povezanih s slovensko identiteto.

Ključne besede:identiteta, slovenska, Slovenci, Slovenija, slovenstvo, narodni, nacionalni, terminologija, metodologija, dr. Rostohar

ABSTRACT

TERMINOLOGICAL DILEMMAS CONCERNING THE NOTIONS ETHNIC AND NATIONAL THROUGH THE APPLICATION OF THE SYNTAGM SLOVENE IDENTITY

This theoretical-methodological article deals with the presupposed content of some main notions and concepts concerning the research field of the so called national question. The author particularly considers two substantial adjectives in the Slovene language which have no exact, or have a questionable translation in English or in other languages. These adjectives are: narodni and nacionalni. They mostly correspond to the English notions ethnic and national, but not in every regard. The author points out the difference between the content and the terminological use of the two adjectives in humanistics and social sciences within the Slovenian scientific and specialist sphere. She believes that the richness of the Slovene language in relation to these adjectives enables Slovene scientists to apply more efficient research tools than that it is, or could be, the case, among their western colleagues. The last part of the article is dedicated to the terminological framework definition of the most important notions and syntagms within the research field of the Slovene national question, such as: Slovenes, Slovenia, Slovene national minorities and

Slovene emigrants, Slovene language, or the practically untranslatable expressions: slovenstvo, slovenskost, which emphasize the Slovene substance of the mind and other matters concerning the main notions Slovenes and Slovenia.

Key words: identity, Slovene, Slovenes, Slovenia, "slovenstvo", narodni/ethnic, national, terminology, methodology, dr. Rostohar

::UVOD

Dva vsebinsko pomembna razloga sta me navedla k udeležbi na simpoziju z naslovom "Slovenska nacionalna/narodna identiteta". Prvi in glavni izhaja iz samega naslova, ki sem se v njem zelo "našla". Natančneje, gre za tematiko, ki se zdi, da v slovenskem družbenem prostoru sploh ne potrebuje nikakršne samorefleksije. Drugi razlog pa je povezan z organizatorjem, ki je "Društvo T.G. Masaryk", saj je dr. Velko Rus, predsednik Društva, v vabilu jasno zapisal, da gre za društvo, ki je "zunanji simbol in skupni povezovalni imenovalc nekaterih temeljnih slovenskih identitetnih značilnosti (Plečnik, Rostohar, masarikovci, Sokol)".

Ker sem "Rostoharja" spoznala pred natanko petintridesetimi leti, se mi je zdelo prav, da se že tudi zato udeležim simpozija, ki je z njim povezan. Namreč tedaj se mi je po zaslugi mojega profesorja Janka Pleterskega ponudila sijajna priložnost, da preštudiram Rostoharjev prispevek slovenstvu, zaradi česar sem izčrpno in natančno analizirala zlasti revijo *Napredna misel*, ki jo je dr. Mihajlo Rostohar izdajal v letih pred prvo svetovno vojno, jo urejal in bil hkrati njen poglavitni tekstopisec. Naj bo po tolikih letih, in hkrati v zvezi tudi z naslovno tematiko tega simpozija ponovno zapisano, da sem s primerjalno analizo pokazala na temeljni zgodovinski pomen Mihajla Rostoharja za slovenski narod.¹ Takšen pomen sem, ne računajoč njegovih velikih še drugih in kasnejših zaslug za slovenstvo, ugotovila zlasti v treh točkah. V času pred prvo svetovno vojno je narodni radikalec Rostohar med svojimi sodobniki količinsko največ javno pretresal in si prizadeval raziskovati in pisati o slovenskih narodnih interesih (1). Skušal jih je kot znanstvenik vsestransko analizirati in znanstveno predstavljati(2).² Kronološko gledano, je bil Rostohar v teh svojih naporih in oblikovanju stališč, ki so kasneje historiografsko potrjena kot za slovenski narod pravšnja, med Slovenci prvi, še pred Ivanom

¹Vera Kržišnik Bukič, Mihajlo Rostohar in "Napredna misel", Zgodovinski časopis, št. 3-4, Ljubljana 1974, 321-346.

²Dr. Mihajlo Rostohar je postal leta 1911 kot prvi Slovenec docent psihologije na praški univerzi.

Cankarjem, katerega znano in slavno javno predavanje *Slovenci in Jugoslovani* v Narodnem domu v Ljubljani, ki se še danes smatra za vrh, kar je med Slovenci objavljeno na to temo, je leta 1913 sledilo do tedaj že objavljenim praktično identičnim stališčem dr. Mihajla Rostoharja (3)³.

Toda naj se vrnem k bistvu, zaobseženem v naslovu prispevka. Najavljeni razpravljalni naslovi za ta simpozij so me že v fazi priprav za mojo udeležbo utrdili v prepričanju, da ponujena okvirna naslovna tematika ni za prijavljene sodelujoče pravzaprav v ničemer sporna, da je naslov simpozija nedvoumen, jasen in da organizator želi zajeti čim več vidikov in segmentov, ki se v njih zrcali ali jih zajema slovenska identiteta, opremljena še z atributoma narodna in nacionalna. Organizator je sicer besedno zvezo formuliral kot "slovenska nacionalna/narodna identiteta", a z aplicirano interpunkcijo (poševnico) v ničemer ni olajšal razumeti lastnega metodološkega izhodišča o razmerju med atributoma nacionalni in narodni. S tem v zvezi se lahko porodita vsaj dve vprašanji. Ali je organizator želel uporabiti obe besedi samo zato, ker ju sicer vsebinsko enači, a je ena slovenska, druga (udomačena) tujka? V tem primeru bi bilo logično, da sloveni še pojem identitete s slovensko besedo istovetnost. Drugo vprašanje pa bi se le lahko nanašalo tudi na vsebino, na morda neko vsebinsko distinkcijo med atributoma. Prav v tej in zlasti v tej točki sem se na formulirani naslov simpozija priglasila še sama.

Pravzaprav sem na neko podobno priložnost že dlje čakala.⁴ Toda ne le v strokovni, temveč tudi v širši slovenski javnosti sem poskušala pritegniti pozornost z eksplicitnim odpiranjem vsebinske dileme v pojmovanju atributov narodni in nacionalni.⁵ Neodzivnost lahko pomeni troje. Prvič, da relevantna stroka molči, ker zadeve ne smatra za "dovolj" relevantno. Drugič, ker sicer stvar razume in se iz določenih posameznikom lastnih razlogov zavestno ne želi vključiti v ponujeno razpravo. Tretjič, ker ima predstavljena dilema neko tako družbeno (politično) ozadje, zaradi katerega se stroka vanj ni pripravljena spuščati. In če poklicani strokovnjaki, tudi različnih disciplinarnih usmeritev, na dialog niso bili oziroma niso pripravljene, ga je bilo oziroma ga je možno seveda tem manj pričakovati s strani širše družbene javnosti, ki ji je neke vrste "drobnjakarstvo" lahko predvsem tuje in neprivlačno.

³Prav ob obravnavi tega časovnega momenta se je delala in se še dela Rostoharju krivica.

⁴Na Inštitutu za narodnostna vprašanja sem sicer že načeno to temo, strokovno najbolj temeljito v razpravi na znanstveni konferenci ob 80-letnici INV novembra 2005, a potem v ustreznem zborniku, čeprav registrirano, moje izvajanje ni objavljeno. Prim. Razprave in gradivo, št. 50-51, 2006, 123.

⁵Vera Kržišnik Bukič, Nasledstvo nekdanje Jugoslavije in težava z dvojnimi merili. V: Delo (Ljubljana), letn. 47, št. 76, 1. april 2005, str. 5.

::TERMINOLOGIJA KOT METODOLOGIJA

Terminološki aparat je v vsaki stroki bistveni sestavni del znanstveno-metodološkega pristopa k vsebini tematike, ki je dani predmet preučevanja. Pomenski delež tega aparata med strokami variira. V enih je terminsko orodje sploh pglavitni metodološki instrument, v drugih je ta pomen manj v ospredju. To prav tako velja za sfero humanistike in družboslovja. Temeljne razlike so med naravoslovjem in družboslovjem, ki so posledica skoraj izključno nespornih dosežkov znotraj lastnega disciplinarnega področja, ko gre za naravoslovje, in znatno spornih sklepnih razmišljanj, ki jih srečamo med raziskovalci v družboslovju in humanistiki. Zato je za slednji področji toliko bolj pomembno, da so jasno razvidna metodološka izhodišča, ki jih zasledujejo posamezne raziskave, natančneje, posamezni raziskovalci. Objektivno nujno je, da družboslovec takoj na začetku svojega javnega pisnega izdelka razgrne metodološko izhodišče lastnega raziskovanja. To pravilo velja seveda še dodatno za tiste in take razprave, ki že načeloma vzbujajo dvome o možnostih nepristranskega zaznavanja, predstavljanja in pojasnjevanja raziskovalnih rezultatov.

Splošno znano je, da se na primer v zgodovinopisju, posamezne zgodovinske epohe in dogajanja v neki novi eri vidijo in obravnavajo drugače, oziroma se predvsem od 20. st. dalje, vsakih nekaj desetletij zgodovina piše znova, ne glede na to, kolikšen je v tej novi zgodovini delež na novih virih doseženih spoznanj in kolikšen je delež posledica nove ideološke naravnosti zgodovinarja. Podobne trende lahko spremljamo v sociologiji, politologiji ... in če se dogovorimo, da je lahko tako imenovano narodno vprašanje posebno interdisciplinarno raziskovalno polje, potem omenjena ugotovitev velja tudi zanj.

Toda zgodovinopisje ima v humanistično-družboslovni raziskovalni produkciji še neko zelo posebno mesto, četudi izvzamemo dejstvo prisotnosti različnih metodoloških pristopov znotraj njega samega.⁶ Še posebej to velja, ko gre za zgodnejše raziskovalne faze, tiste ki predhodijo zgodovinarjevi interpretaciji raziskovalnih izsledkov. Namreč, čeprav je tudi v teh fazah zgodovinar delno obremenjen z lastno svetovno nazorskostjo, ki se od enega do drugega zgodovinarja lahko razlikuje in se s tem stopnja objektivnosti njegovega dela načeloma zmanjšuje, pa je v teh zgodnejših fazah raziskovalnega dela zgodovinar lahko vendarle bolj samostojen in ustvarjalno prodoren, kot so njegovi družboslovni kolegi. Namreč, vprašljivost "pojmov" in "konceptov", ki slednje tako močno obremenjujejo, pri zgodovinarju tedaj skorajda ni prisotna, kajti pozitivistični metodološki prijemi, ki so v teh zgodnjih fazah

⁶Več v: Oto Luthar, *Med kronologijo in fikcijo: strategije historičnega mišljenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1993, posebej strani: 33-69.

raziskovanja nujni, zgodovinarja ne postavljajo pred vprašanja in dileme, ki se tičejo pomenske konotacije pojmov. Zgodovinar izhaja iz nekega splošno samoumevnega razumevanja pojmov, ki jih uporablja v kontekstu svojega raziskovanja, ne da bi se spraševal, navadno se sploh ne sprašuje, o možno večslojni pomenskosti teh pojmov⁷. On raziše družbeni kontekst, v katerem te in te pojmovne vsebine nastopajo ter ga pred interpretacijo opiše. Obstaja v teoriji zgodovinopisja tudi stališče, da naj bi zgodovinar z opisom, s pripovedjo pravzaprav že opravil svoje poklicno poslanstvo, medtem ko naj bi bila faza interpretacije bolj stvar teoretskega družboslovja. Gre za skrajno videnje, ki ga je težko argumentirano podpreti.

Čemu ta "odklon" od naše tematike? Zato, da bi se lahko bolj plastično razumelo, zakaj zgodovinarji tako brezpogojno in nevprašljivo uporabljajo pojmovni zaklad človeškega uma. In znotraj tega zaklada so tudi pojmi narod, nacija oziroma njune izpeljanke, ki se vsi v slovenski jezikovni tradiciji, tako v splošnem govoru in manj obvezujoči pisni besedi, kot tudi v bolj obvezujočem strokovnem diskurzu, pomensko dejansko večinoma prekrivajo. V polju družboslovja je drugače. Ker je družboslovje, od filozofije in sociologije do pravnih znanosti, prisiljeno podrobneje operirati s pojmi narod in nacija, narodnosti, narodne manjšine itd., nastopijo zato problemi.

Sociologi in drugi družboslovci že po znatnih vloženih naporih sklenejo, da "vprašanje o nacionalni identiteti je v slovenskem prostoru zgodovinsko obremenjeno....Predvsem je treba ugotoviti, da je koliko toliko teoretski ali znanstveni spoprijem s tem obče rabljenim izrazom zelo težaven in pravzaprav nedoločljiv kot kategorija, kaj šele kot koncept..."; ugotavlja na primer Neda Pagon.⁸ Ali, kot časovno veliko prej v obsežnem delu, posvečenem prav konceptu nacionalnega vprašanja, preprosto zapiše Rudi Rizman: "Na tem mestu sem dolžan pojasniti naslednje: besedi narod in nacija rabim kot sinonima; vseskozi bom rabil domačo besedo narod, besedo nacija bom uporabil izjemoma, ko francoski in anglosaksonski avtorji popolnoma nedvoumno merijo z besedo "nation" bolj kot na etnično skupnost na skupnost državljanov

⁷Vzemimo za primer zgodovinsko monografijo: Jurij Perovšek, *Liberalizem in vprašanje slovenstva, Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929*, Modrijan, Ljubljana 1996. Ker se zgodovinopisju na sploh ne pripisuje teoretskosti, uporablja avtor besedi *slovenstvo* in *nacionalna* povsem samoumevno, kljub njuni umestitvi v sam naslov knjige, oziroma ne da bi niti razmišljal o njuni morda večpomenskosti ali potrebi, da izraza kakorkoli razlaga.

⁸Neda Pagon, Mirja Čepič, ur.: *Nacionalna identiteta in kultura*, Inštitut za civilizacijo in kulturo, Ljubljana 2003, 10. Čeprav se ocena ne zdi neumestna, morda le velja izraziti začudenje, da raziskava *Nacionalna identiteta in kultura*, ki je v omenjenem, istoimenskem zborniku rezultirala tudi z omenjenim relativističnim stališčem, sploh ni upoštevala produkcije denimo ustanove kot je Inštitut za narodnostna vprašanja, ki se v slovenskem raziskovalnem prostoru že desetletja interdisciplinarno ukvarja prav z identiteto, slovensko identiteto. Kar prezrti so tudi zadevni dosežki drugih slovenskih inštitucij in pomembnih posameznih avtorjev.

oziroma na skupnost ljudi, ki so pod isto (politično) oblastjo.”⁹ Rizman, ki je že pred tremi desetletji preštudiral do tedaj najpomembnejše teoretike na zadano temo, je stvar gotovo poenostavil tudi zato, ker družbena praksa, ki so jo preučevali on in drugi sociologi že tedaj ni omogočala enovitih kalupov. Z družbenim razvojem po svetu pa je vmes prišlo do novih vsebinskih nianširanja, še bolj raznolikih pojavov, ki jih znanstveniki raziskujejo. Tako sedaj veliko kompliciranost te tematike potrjuje na začetku 21. stoletja v svojih delih tudi eden glavnih sodobnih raziskovalcev, Anthony Smith, če naj navedem morda najvplivnejšega.¹⁰

Ni osrednja naloga tega prispevka, da analizira pojmovna in konceptualna razmerja ne znotraj “mednarodne”, ne raziskovalne sfere na Slovenskem, ki se ukvarjata z narodno/nacionalno tematiko¹¹. Termini etnos, etnični, narod, narodni, nacija, nacionalni ... označujejo vsebinsko večplastno strukturirane vsebine in so že zato za egzaktnjšo aplikacijo zelo izmuzljivi. Poleg tega se še medsebojno eden v drugega vpletajo. Če te in sorodne slovenske izraze ali besedne sestavljenke prevajamo v druge jezike ali iz teh v slovenščino, potem nastajajo novi problemi, ki so delno etimološkega in delno empirično evidentnega vsebinsko-razlikovalnega izvora. Komparativna analiza med slovenskim in denimo angleškim izrazoslovjem, nanašajočim se na raziskovano tematsko polje, ki bi bila zanj potrebna široka in temeljna raziskava, ne v slovenskem ne v “mednarodnem” prostoru še ni opravljena. Prav gotovo bi omogočila pomembno razčiščevanje pojmovnih in posledično konceptualnih vsebin ne le v tujih jezikovnih standardih, temveč tudi v slovenščini.¹² Z nastavljenim ogledalom bi se, tako, avtomatično olajšalo boljše samorazumevanje teh pojavov tudi skozi slovenščino. Ta komparativna analiza bi lahko omogočila široko sprejeto konvencionalno aplikacijo obravnavanih terminov v tudi globalizirajoči se humanistiki in zlasti v družboslovju. Omenjena sugestija velja

⁹Rudi Rizman, Marksizem in nacionalno vprašanje : razvoj temeljnih koncepcij o narodu v marksistični družbeni misli. Cankarjeva založba, Ljubljana 1980, 441 (op. k str.34).

¹⁰Svoja ključna spoznanja, ki si jih je nabral skozi desetletja raziskav etničnosti in nacionalizma, je A.D. Smith predstavil v sintetično zaokroženem besedilu, knjigi z naslovom Nationalism: Theory, Ideology, History, Cambridge, 2001; Nacionalizem: teorija, ideologija, zgodovina, slovenski prevod, krtina, ljubljana 2005. Gre pravzaprav za učbenik, namenjen zlasti študentom, ki skozenj prek karakterističnih poglavij: *koncepti, ideologije, paradigme, teorije, zgodovine, obeti* sistemsko razvija “koncept nacionalizma” (str. 7).

¹¹Navednice, ki z njimi na tem mestu opremljam izraz *mednarodni*, služijo opozorilu o izrazito sporni uporabi tega izraza v tako rekoč skoraj vseh govornih položajih in pisni produkciji. O terminološki problemski te besede je možna in bi se tudi lahko tazvilaobsežna strokovna razprava. Na tem mestu naj izpostavim le vidik konstantnega vsebinsko nekritičnega prekrivanja zlasti dveh pojmov: *mednarodni* in *meddržavni*. Zmešnjavo na tem področju dopolnjuje, kot se kaže v različnih jezikih, identitetna podstat pomembnih svetovnih institucij. Vzemimo za primer le *Organizacijo združenih narodov/ United Nations/ Organizacija ujedinjenih nacija*...

¹²Rudi Rizman, isto, zlasti str. 12-107, kjer avtor izčrpno analizira predmarksistično pojmovanje narodnega vprašanja.

nekemu zaznanemu potrebnemu "mednarodnemu" tematskemu projektu, tu pa nadaljujem s terminološkim samospraševanjem v povezavi seveda le s sintagmo slovenska identiteta kot konceptom, ki je ali naj bi bil obravnavan in velja ali naj bi veljal predvsem znotra družboslovja na Slovenskem. Seveda se moram pri tem omejevati le na nekatere avtorje¹³.

Torej vrnimo se k slovenskemu primeru. Ne A. Smith, ne drugi vplivni zahodni družboslovci, tako zelo raziskovani in citirani tudi med slovenskimi raziskovalci, niso preučili na primer slovenskega narodnega vprašanja in ne vedo, da Slovenci razpolagajo pravzaprav z nekim učinkovitejšim distinktivnim instrumentarijem, takim, ki je posledica tako temu okolju specifičnih zgodovinskih družbenih razmer kot dejstva, da je slojevitejša prizma slovenskega občevalnega in knjižnega jezika dejansko lahko izredno koristen analitski mehanizem. Toda, po drugi strani, v raziskovalni sferi na Slovenskem ni zaznati pripravljenosti nasloniti se na to bogato "domačo" miselno in besedno paradigmo, ki zadeva polje slovenskega narodnega vprašanja. Le v nasprotnem bi se morda sfera humanistike in družboslovja na Slovenskem lahko dokopala do sprejema konsenzualnih terminološko-metodoloških izhodišč in prijemov, ki bi ne le olajšali nadaljnje raziskave po posameznih raziskovalnih segmentih, temveč tudi lahko prispevali k učinkovitejšemu reševanju določenih dilem v slovenski družbi sami.

∴VSEBINSKO POJMOVNA GENEZA KONCEPTUALNE PARADIGME

Čeprav naslovno ni zajet, skorajda ni mogoče ob atributu narodni, tudi v povezavi s slovensko identiteto, ne misliti sočasno na atribut etnični. Je termin etnos, etnični le tujka za slovenski izraz narodni? Vsekakor ne. Strinjati se je lahko s konceptom, ki vidi v narodu, narodnem, s kompleksom družbene kulture in z lastnim ideološko-političnim presežkom, nadgrajeno substanco etnosa, etničnega. Kljub poudarku, da razlikovanje med pojmom etnija in narod "nikakor ni enostavno", Stanislav Južnič sugerira naslednjo razumevalno podstat: "Narod naj bi se od etnije razlikoval predvsem po tem, da je v njem bolj poudarjena ideološka in politična dimenzija".¹⁴

Sicer je termin etnosa lahko vsebinsko tudi širši pojem. Z njim se, tako, poleg izrazito humanistično-družboslovnih vsebin, ukvarjajo še biologija, fizična antropologija, genetika idr., vendar je v našem primeru omejen na tisto potencialno kulturološko substanco, ki se v določenih družbenih okoliščinah

¹³Ostajajo neomenjeni premnogi, ki bi si v razpravi s tukajšnjim naslovom to seveda gotovo zaslužili.

¹⁴Stane Južnič, *Identiteta*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1993, str. 278.

razvije v družbeno danost, ozirom družbeni pojav dolgega trajanja¹⁵, ki ga imenujemo narod.

Slovenska znanstveno-teoretska misel, ki jo o identiteti najeksplicitneje razvija prav Južnič, povezuje slovensko identiteto v njeni denimo prvostopenjski etnični in denimo drugostopenjski narodni substanci, z značilnim srednjeevropskim zgodovinskim razvojem. Skozi stoletja naj bi se oblikovala prek obstoja večetnične avstroogrske državne tvorbe. Po tej srednjeevropski varianti, naj bi se slovenski narod oblikoval in razvijal kot “predvsem kulturna in še posebej jezikovna skupnosti, ki se praviloma sploh ne ujema z državnimi mejami”. Za razliko od zahodnoevropske različice nastajanja naroda, kot na primer v Franciji, kjer naj bi se pojem naroda in pojem države prekrivala, oziroma naj bi sovpadala, čemur “se potem reče nacija”.¹⁶

Isti teoretični koncept se ne zaustavlja pri družbeno-razvojni stopnji naroda kot (tudi) v slovenskem primeru zadnji možni stopnici zgodovinskega družbenega razvoja. Narod lahko in zgodovinsko pogosto progredira v novo “višjo” družbeno realnost, ki je nacija. Da bi narod postal nacija, je potrebno, da se izpolnijo določeni zgodovinski družbeni pogoji. Predvsem ta, da si mora narod v širšem geopolitičnem okolju izboriti oziroma prevzeti vlogo suverenega subjekta lastnega razvoja. To pa je v glavnem mogoče le z narodovo državno osamosvojitvijo. Z drugimi besedami, nacija je narod z nase pripeto državo. Ali, narod z lastno državo je šele tudi nacija.¹⁷

Omenjeni postopni družbeni razvoj, ki ga je mogoče zgodovinsko zelo konkretno spremljati in analizirati in ki ima pretežno, to je v največjem številu primerov razvojno progresivno smer, a lahko tudi regresivno (propadanje držav, izumiranje narodov), je seveda karakterističen za razvoj globalnih družbenih segmentov človeštva na sploh, ne le za primer slovenskega etnosa, slovenskega naroda, slovenske nacije. V evropskem družbenem kontekstu je bila pred koncem 20. st. opisana geneza od narodov k nacijam, sicer ne edina, a gotovo najbolj očitna, ob razkroju jugoslovanske federacije, ko se je skoraj sočasno ali postopoma, a vendar hitro, več narodov osamosvojilo, tako da so si ustvarili na pogorišču dotedanje Jugoslavije svoje lastne države in postali – nacije. Toda, ali je mogoče brez ostanka zadovoljiti se z omenjenim zgodovinskim razvojem?

¹⁵Družbeni pojav *dolgega trajanja* je pojmovna sintagma, ki jo je ustvarilo zgodovinopisje, a prevzeli kot zanje uporaben koncept tudi družboslovci. Prim. npr. John A. Armstrong, Defonitions, periodization, and the prospects for the *longue duree*, v: Nations and Nationalism, Special Issue History and National Destiny: Ethnosymbolism and its Critics, Journal of the Association for the Study of Ethnicity and Nationalism, volume 10, 2004, 9-18.

¹⁶S. Južnič, isto.

¹⁷S teoretizacijo odnosa naroda in nacije se je v slovenskem družboslovnem prostoru veliko in pomembno ukvarjal zlasti filozof Tine Hribar; Hribar, *Slovenska državnost*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1989.

vinsko-razvojnim konceptom, ki je v primeru tudi slovenske identitete sicer zelo nazoren? Brez ostanka gotovo ne.

::RAZLOGI IN SMISEL RAZLIKOVANJA ATRIBUTOV NARODNI IN NACIONALNI

Opisana osnovna teoretska konstrukcija pa je vendarle vseeno dober kaži pot za nadaljnjo elaboracijo konceptualnega pojmovanja sintagme rod – narod – nacija, oziroma ethnos – nation. Hkratno tukajšnje navajanje anglo-saksonske različice ima dvojni opozorilni namen. Najprej, da se je v slovenskem kulturnem prostoru teoretsko naziranje, ki so ga ustvarjali, poleg že omenjenih Južničiča in Hribarja, seveda še številni drugi avtorji, bistveno naslanjalo na paradigmatično podlago teoretskih spoznanj in dosežkov najbolj uveljavljenih “zahodnih” raziskovalcev - družboslovnih teoretikov.¹⁸ Drugi namen omenjenega opozorila pa je pokazati na terminološko neskladje med “drugostopenjskim” narodom v slovenskem pojmovanju in v slovenščini ter pravzaprav terminološko praznino, s katero je na tej “drugi” stopnji zaznamovana anglo-saksonska sintagma ethnos (ethnie) – nation. Ne da slednja ne bi poznala vsebinske stopnje *narod*, katerega najpribližnejši pomen v prevodu je verjetno beseda *people*, toda dejstvo je, da omenjena zahodna teoretska paradigma operira le s pojmom ethnos/ethnie/ethnicity in nation/nationalism ter njihovimi izpeljankami. Gotovo je različen zgodovinski razvoj “Zahoda”, po eni plati, in, vzemimo tokrat (le) slovenstva, na drugi, pripeljal do tudi možnega različnega pojmovanja in obravnavanja te tematike. Na “Zahod”, kjer so se klasične suverene države porajale, obstajale in obstale prej, so se lahko tudi moderni koncept nacije lažje prej razvili. V primerjavi denimo s slovensko nacijo, ki je, če izhajamo iz predhodno predstavljenega koncepta slovenskih avtorjev, zgodovinsko gledano, tako rekoč novo rojena družbena tvorba. Diahrona pojavnost pojmovne vsebine nacije, po eni plati na “Zahodu” in po drugi na Slovenskem je posledica različnega poteka istega zgodovinskega časa, še malce drugače, je posledica različnih zgodovinskih okoliščin obravnavanih entitet v istih zgodovinskih epohah.

Je slovenska družbena izkušnja v tem trenutku lahko terminološko-konceptualno prednostna ali ne, ko gre za možni teoretično-metodološki prispevek “mednarodni” znanstveni konceptualizaciji? Ali gre za zadevo, ki sploh ni pomembna, ki ni teoretično relevantna? Težko je odgovoriti za primer mednarodne scene. Predvsem seveda zato, ker tudi ona sama ni enovita. Za

¹⁸Med najvidnejše in v slovenski raziskovalni sferi najbolj citirane spadajo, poleg že omenjenega Smitha, gotovo še sledeči: Benedict Anderson, Erick Hobsbawm, Joshua A. Fishman, Ernest Gellner, John Hutchinson...

slovenski primer pa je mogoče reči, da je izpostavljeni bogatejši terminološki instrumentarij izrazoslovja v slovenščini gotovo lahko ploden tako teoretično kot, posledično, v praksi. Zakaj? Zato, ker lahko olajša družbeno primernejšo artikulacijo in analizo sodobnih družbenih razmer na Slovenskem. Zato, ker nedvomno zmore podati jasnejšo argumentacijo za utemeljitev primernejših rešitev pomembnih vprašanj družbene realnosti. Že ta dva odgovora opravičujeta smiselnost razlikovalne aplikacije atributov narod(nost)ni in nacionalni v povezavi s pojmovno vsebino slovenske identitete.

Poskušajmo, tako, sedaj "slovensko identiteto" misliti skozi njene konkretne modalitetne vidike.

::IDENTITETNE MODALITETE:

SLOVENCİ, SLOVENIJA – NA SLOVENSKEM, SLOVENSKI NAROD, SLOVENSKA NACIJA, SLOVENSKE NARODNE MANJŠINE, SLOVENSKI IZSELJENCI, SLOVENSKI JEZİK – SLOVENŠČINA, SLOVENSTVO, SLOVENSKOST

Besedna zveza slovenska identiteta korelira v kontekstu razmišljanja, ki je predmet tukajšnje razprave, vsaj z naslednjimi pojmovnimi vsebinami: Slovenci, Slovenija - na Slovenskem, slovenski narod, slovenska nacija, slovenske narodne manjšine, slovenski izseljenci, slovenski jezik – slovenščina, slovenstvo, slovenskost. Vsi ti pojmi, katerih vrstni red navajanja bi bil lahko tudi drugačen, hkrati spletajo količinsko in kakovostno nepregledno mrežo medsebojnih stikov in odnosov. Pogojno bi lahko razdelili obravnavane pojme v dinamične in propustne podskupine: na primer, Slovenci in Slovenija – na Slovenskem ter slovenski narod in slovenska nacija, toda vse take in morebitne podobne delitve so preveč neobvladljive in zato za tukajšnji zorni kot nesmiselne. Ni avtoričin namen vsestransko razpravljati o naštetih modalitetah kot takih, bolj v ospredju je neka artikulacija njihovih medsebojnih korelacij.

Slovenci. Slovenci je kolektivno ime določenega konkretnega evropskega naroda. Tako v vsakdanji rabi in v književnosti kot v strokovni literaturi na sploh z imenom Slovenci merimo navadno res le na narod, na ta in ta narod.

Slovenija – Slovensko/na Slovenskem. Toda izraz Slovenci ima lahko tudi drugačen značajski pomen, lahko se nanaša na prebivalstvo Slovenije tudi na sploh, v skladu s torej relacijo med konkretno populacijo, ki živi v določeni konkretni deželi/državi, v deželi/državi z imenom Slovenija. V količinsko veliko manjšem obsegu, a tudi ne tako redko, se geografsko-geopolitično-geokulturni pojem Slovenija v ustni in pisni komunikaciji istoveti z besedo Slovensko. Pravzaprav gre skoraj izključno za njeno lokativno uporabo – na

Slovenskem. Pojemovna vsebina "na Slovenskem" zaznamuje ne samo a zlasti historični geopolitični prostor, tak zgodovinski položaj sedanje Slovenije, ki s tem sestavljenim izrazom za nazaj substituirajo toponim Slovenije v preteklosti. Ob tem gre v glavnem za tista pretekla družbena obdobja, ko je bila današnja Slovenija razdeljena po ti. zgodovinskih deželah ali še prej, kot tudi takrat, ko na primer do druge svetovne vojne še ni bilo uradnega upravno-političnega imena Slovenija.

Kakorkoli že pojmuje ime/izraz Slovenci, je zanj poglobitnega opredeljenega pomena zgodovinsko geopolitično poselitveno ozemlje, Slovenija, ki zajema znan košček evropskega kontinenta. Ne le s pojmom Slovenci, geografski in geopolitični pojem Slovenija enako močno korelira tudi z ostalimi tu obravnavanimi pojmi, s slovenskim narodom, slovensko nacijo, slovenstvom in drugimi.

Slovenski narod. Slovenski narod pojmem kot družbeno danost, ki je bila in je še določljivo družbeno dejstvo. Je bil in je ostal neka sicer res zelo zelo oddaljena splošna, na skoraj teoretični minimum zreducirana etnično izvorna vez, hkrati pa – in to v maksimalnem vsebinskem obsegu ter v bistvenem smislu in pomenu – kulturna okoliščina, s katero se samoidentificirajo/identificiramo (še) mnogi ljudje in ki nam jo kot imenski ter objektivno dejanski atribut pripisujejo drugi, pripadniki drugih narodov, ki nas kot pripadnike slovenskega naroda prepoznavajo, dojemajo¹⁹. Pri pravkar povedanem gre za neko le začetno opredelitev, ki se niti ne dotika nadaljnjih etap v postopku kompleksnega definiranja pojava, ko je potrebno odgovarjati še na vprašanja, kot ali in kakšne vrste skupnost je (tudi) slovenski narod idr²⁰.

Po tukajšnjem izhodišču ima sintagma slovenski narod lahko hkrati širši in ožji pomen v odnosu na besedno zvezo slovenska nacija. Sintagma slovenski narod je širši pojem od sintagme slovenska nacija, tedaj ko s pojmom slovenski narod označujemo celotno slovensko tako imenovano narodno telo, ki ga tvorijo: Slovenci v Sloveniji, slovenski zamejci, slovenski zdomci in slovenski izseljenci. Zunaj Slovenije naj bi po cenitvah poznavalcev živelo okrog pol milijona ljudi, ki se čutijo Slovenci, oziroma čutijo ter tako ali drugače izražajo slovensko narodnostno identitetno pripadnost. Po tej opciji je, ali naj bi bil pojem slovenskega naroda kvantitativno torej obsežnejši od

¹⁹Kržišnik-Bukić Vera: Vest slovenstva za slovenstvo : slovenski narod in slovenska nacija. V: Delo (Ljubljana), letn. 46, št. 79, 3. april 2004, str. 24-25.

²⁰Med družboslovci na Slovenskem velja kot temeljna relevantna definicija tista, ki se pripisuje Benedictu Andersonu, ki v delu *Imagined Communities, Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*, (London 1983) narod primarno enači z *imagined community*, z zamišljeno skupnostjo. ANDERSON, Benedict (1990): Nacija: zamišljena zajednica, Zagreb: Školska knjiga; prim. tudi Predgovor- *Bivanje nacijom danas*, str. 5-11, ki ga je ob hrvaškem prevodu te knjige pripravila Silva Mežnarić. Toda pristopi raziskovanju pojava naroda so lahko tudi še drugačni, a seveda kakršna koli nadaljnja razprava tu ni mogoča.

pojma slovenske nacije in geopolitično ne nanašajoč se le na ozemlje Slovenije, države Republike Slovenije.

Slovenska nacija. Sintagma slovenska nacija je besedna zveza, ki naj bi imela dva osnovna pomena. Prvi je ta, kot smo ga že opredelili z enačbo: Slovenski narod + država = slovenska nacija, in o katerem je že bilo govora. Drugi pomen besedne zveze slovenska nacija, v smislu tudi anglo-saksonskega koncepta *nation(al) state*, pa je mogoče in s tukajšnjega metodološko-raziskovalnega kota gledati v skupnosti vseh državljanov današnje Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodnostno opredelitev. Z drugimi besedami, ta pomen zajema praktično skoraj celotno družbo na Slovenskem, ki pa je večetnična in katere populacija s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji je opremljena tudi z lastništvom slovenskega državljanjskega statusa. Pri tem je torej bistveno, da se nesporno spoznavno-analitsko-metodološko izhodišče sklada z dejstvom večetnične sestave prebivalstva na Slovenskem.

In kdo, v tej opciji, tvori potemtakem na Slovenskem slovensko nacijo? Najprej, gre za dve ravni. Na prvi, to so ljudje individualno, na drugi skupinsko ali že skupnostno strukturirane družbene grupacije. V tem drugem smislu v slovensko nacijo prištevam ob slovenskem narodu še tako imenovane priznane narodne manjšine v Republiki Sloveniji, torej uradno narodnosti Italijanov in Madžarov ter etnično skupnost Romov, ki so sicer tudi ustavnopravne kategorije, ter ostale narodnostne skupnosti, oziroma dejanske narodne manjšine v Republiki Sloveniji, ki jih tvorijo slovenski državljani še drugih narodnostnih opredelitev. Če omenim le najštevilčnejše, so to: Bošnjaki, Srbi, Hrvati, Albanci, Makedonci, Črnogorci, nemško govoreči, Judje v Republiki Sloveniji. Poleg vseh že omenjenih so tu še drugi stalni prebivalci Republike Slovenije, ki so slovenski državljani in so določene še drugačne narodnostno-identitetne pripadnosti.²¹ Dejstvo je, da slovenska družba kot celota ni izvzeta iz tekočega intenzivnega zgodovinsko-razvojnega, ekonomsko-sistemskega procesa globalizacije, ki vodi tudi v Republiki Sloveniji do dejanskega ustvarjanja državljanjskih statusnih položajev "avtohtonim" Slovincem tudi rasno drugačnih potencialnih sodržavljanov. Slednji so res še maloštevilčni, a bodo predvidoma v prihodnosti številčnejši.²² Čeravno kak kenijski zdravnik, zdravnik po rodu iz Kenije ali kitajski gostinec, gostinec po rodu iz Kitajske, ali indijanski trgovec, trgovec na primer iz Ekvadorja ter njihovi bližnji potomci verjetno nikoli ne bodo postali "tipični" Slovenci, je navedeni globalni demografsko-razvojni trend v danem zgodovinskem trenutku, čeprav bolj

²¹Vest slovenstva za slovenstvo, isto.

²²Ustava Republike Slovenije iz leta 1991 v treh členih (14., 16., 63.) izrecno poudarja enakost človekovih pravic ne glede na rasne razlike in prepoveduje rasno nestrpnost.

karakterističen za stare oziroma razvitejše države Evropske unije, vendarle predvidljiv tudi v Sloveniji.

Nadalje, če sledimo popisu prebivalstva, kot morda lahko ocenjenem, ne pretirano relevantnem viru, ki pa se vendarle kot tak uporablja v vseh družbenih sferah in kot pomemben raziskovalni vir tudi v znanosti, ostaja seveda še ne-mali delež stalnega prebivalstva v Republiki Sloveniji, ki se narodnostno sploh ne opredeljuje (več), kajti, verjetno tudi ob trendu globalizacije in seveda še kupu drugih razlogov, narašča namreč ta delež narodnostno neopredeljenih. Sicer pa je prav ob tem viru mogoče že desetletja spremljati razvojni trend upadanja samega števila narodnostnih Slovencev. Trend, ki je še kako aktualen, saj je zaznan tudi ob popisu leta 2002. In kdo so ti ljudje? Ali etničnih Slovencev, ki se narodnostno ne opredeljujejo, a so praviloma državljani Republike Slovenije, ne kaže tudi uvrstiti v slovensko nacijo?

Slovenske narodne manjšine, slovenski izseljenci. Kljub že vključenosti besednih zveze slovenske narodne manjšine in slovenski izseljenci v korpus slovenskega naroda, obe pojmovni vsebini navajam še samostojno. Čeprav njuna omenjena umestitev ne more biti sporna, gre za tako pomembna integralna dela slovenskega naroda, da si zaslužita tudi posebnega poudarka. To vsaj iz treh razlogov, ne zahajajoč pri tem v sicer lahko diskutabilno njuno medsebojno dejansko razmerje kot dvema sociološkima kategorijama. Prvi razlog je razmeroma znaten količinski delež, ki ga premoreta obe pojmovni vsebini, slovenske narodne manjšine in slovenski izseljenci. Drugi razlog je mogoče uzreti v dejstvu njihovega lastnega kolektivnega razvoja kot bolj ali manj samostojnih subjektov, pri čemer prednjačijo seveda slovenske manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem, na Hrvaškem, a so tudi, zlasti starejše slovenske izseljenske skupine, če so organizirane kot skupnosti, prav tako lahko subjekt lastnega razvoja (Argentina, ZDA, Kanada, Avstralija). Tretji in zelo pomemben razlog je socialno-psihološke narave, kajti slovenski manjšinci in izseljenci vsled večinskega neslovenskega okolja, v katerem bivajo, še danes premorejo neki posebej okrepljen značilni čustveni naboj, ki jih navezuje na svojo prvotno domovino ali domovino svojih prednikov. Ta naboj je neredko močnejši kot ga opazimo pri pripadnikih slovenskega naroda, živečih v Sloveniji.

Slovenski jezik – slovenščina. Razlikovati je mogoče vsaj dve osnovni ravni. Po prvi je to jezik neposredne žive komunikacije. Je materinščina, ki v njej Slovenci mislijo, čutijo. Je praviloma osnovni občevalni jezik Slovencev po narodnosti, pripadnikov slovenskega naroda. Je lahko prvi ali drugi uporabljeni jezik Slovencev v zamejstvu in po svetu. Je prvi ali drugi uporabljeni jezik slovenskih državljanov, ki se narodnostno ne čutijo za Slovence. Je jezik, ki se ga sistematično ali bolj slučajnostno zaradi različnih razlogov uči veliko

tujcev iz Evrope in sveta. Je prvi in ustavno določeni uradni jezik v Republiki Sloveniji. Je eden od enakopravnih jezikov v Evropski uniji. Na drugi osnovni ravni pa je slovenski jezik – slovenščina seveda jezik književnosti, medijev in sploh vsakršne pisne produkcije v tem jeziku.

Slovenstvo. Slovenstvo je pojem, ki se pojavlja v slovenskem jeziku pogosto, in to v več vsebinskih odtenkih. Prvi bi lahko izražal pripadnost slovenskemu narodu, drugi bi se nanašal na slovensko kulturo in miselnost, tretji na prebivalstvo slovenske narodnosti²³. Našteti odtenki korelirajo predvsem s pojmom slovenskega naroda in s Slovenci, ko jih pojmuje ožje, kot narod in ne širše kot slovensko nacijo, katere inherentna komponenta je seveda tudi slovenstvo, a je, kot rečeno, to sintagma z lahko tudi širšo, večetnično pojmovno vsebino. Poleg že omenjenih splošnih opredelitev, bi veljalo pojem slovenstva misliti in artikulirati v še nekaterih dimenzijah, zlasti naslednjih. Najprej, termin slovenstvo naj bi eksplicitno zajemal ti. skupni slovenski kulturni prostor, žive stike in komunikacijo med narodnostno čutečimi pripadniki slovenskega naroda ne glede na kraj njihovega bivanja in delovanja. S tem se znani dejanski geografski prostor Republike Slovenije virtualno širi. Pretvarja se v namišljeni, uokvirjen le z vzajemno duhovno prisotnostjo narodnostnih Slovencev in/ali njihovih vplivov v in zunaj Slovenije. Z drugimi besedami, ta se prostor spontano, gibljivo, dinamično razteza in razliva prek geopolitičnih teritorialnih meja Slovenije in - nazaj. “Tuji” geopolitični prostor, tisti, ki je zunaj Slovenije, je prostor drugih držav, je svet, ki pa je hkrati tudi prostor slovenskega zamejstva, slovenskega zdomstva, slovenskega izseljenstva. Tako lahko upravičeno govorimo o slovenstvu kot pojavu, ki ni klasično prostorsko določen, kajti opraviti imamo s predstavo o posebni vrsti prostora, o simulirani (prostorski) entiteti. Zatem, poleg sfere sodobnega živega raznolikega in raznovrstnega komuniciranja in čustvovanja, velja s pojmom slovenstva misliti na mnoge kulturološke in sorodne vezi ter materialne in duhovne sledi, ki so nastajale in se kot narodova dediščina ohranjale iz preteklosti v sedanjost s perspektivo prisotnosti tudi v prihodnje in ki v mnoge smeri presegajo teritorialno zamejenost tradicionalnih slovenskih dežel ali današnje Republike Slovenije. Še dodatno posebno razumevanje slovenstva pa je lahko tisto, ki je vezano in se je oblikovalo ali se oblikuje znotraj slovenskega manjšinskega ali izseljenskega narodnostnega korpusa²⁴.

Slovenskost. Slovenskost je beseda, s katero se želi izreči ali poudariti slo-

²³Prim. tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1249.

²⁴Širše o tem ob primeru Slovencev na Hrvaškem, prispevek podpisane, O Slovcih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdaj do danes, v: Slovenci na Hrvaškem-dediščina in sedanjost, ur. Katalin Munda Hirnohk in Mojca Ravnik, Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, št. 39, Ljubljana 2006, 15-87, posebej 16-17.

venska značilnost česa, na primer vzdušja na neki družbeni prireditvi. Izraz ima izrecno pomensko konotacijo in se zdi, da ga je zato primerno vključiti v najožji sklop identitetnih modalitet, ki jih tu središčno obravnavam.

Ob navedenih in delno opisanih modalitetah obstaja še niz drugih. Kot so, na primer: sam atribut slovenski, glagoli sloveniti, posloventi, slovenizirati, samostalniške oblike slovenika, slovenist, slovenitev, slovenistika itd., a so to izrazi za pojme, ki v tem prispevku ne igrajo dovolj relevantne vloge, zato se jim ne posvečam.

Kot pomembno pa se zdi izpostaviti dejstvo, da slovenska humanistika in družboslovje že vsaj od 19. stoletja dalje (čeprav sta obe raziskovalni sferi plod kasnejšega izrazja) vse te izrazne modalitete zajemata bodisi bolj obrobno, bodisi bolj sistematično s sintagmo *slovensko narodno vprašanje*. Eno takih najbolj zgodnjih obsežnih del je že pred drugo svetovno vojno objavil marksistični ideolog in politik Edvard Kardelj-Sperans. To je knjiga, ki je sploh naslovljena "Razvoj slovenskega narodnega vprašanja".²⁵ Kaže, da slovensko narodno vprašanje ni neaktualno niti po nastanku slovenske države leta 1991 in domnevati je možno, da bo ostalo aktualno tudi v 21. stoletju.²⁶

::NAMESTO SKLEPA

V besedilu, ki ga zaključujem sem želela problematizirati atributa narodni in nacionalni kot dva možna različna vidika metodološkega instrumentarija, ki se uporablja v povezavi s sintagmo slovenska identiteta. To aplikativnost omogočajo ali narekujejo vsaj trije razlogi. Prvega enačim z bogastvom slovenskega jezikoslovnega standarda v razmerju do tujega, predvsem splošno razširjenega angleškega, ter v zvezi z jezikom ustreznega širše miselnega izrazoslovja na slovenskem. Drugi razlog vidim v kratki zgodovini slovenskega naroda, odkar je prerasel v slovensko nacijo in je zato še mogoče smotrno usmerjati oblikovanje terminologije, ki bi bila lahko učinkovitejše orodje pri raziskovanju in miselnemu pretresanju družbenih pojavov. Tretji razlog vidim v pragmatični družbeni potrebi po dejansko bolj ustrezni terminološki aplikaciji pojmov – konceptov narodni in nacionalni, saj sodobna zmeda v znanstveno-raziskovalnem diskurzu na slovenskem, da ne rečem, o morda zavesta nepripravljenost raziskovalcev, onemogoča vsestransko plodno raziskovanje.

²⁵Kasnejše osporavanje avtorstva tej knjigi ne more biti v tukajšnjem kontekstu ne more biti predmet obravnave.

²⁶Vera Kržišnik Bukič, Je slovensko narodno vprašanje rešeno?, Delo, let. 41, št. 297, str. 14, 22. decembra 1999.

::LITERATURA

- ANDERSON, Benedict (1990): Zamišljena zajednica, Zagreb: Školska knjiga.
- ARMSTRONG, John A. (2004): Definitions, periodization, and prospects for the *longue duree*. V: Nations and nationalism (Oxford), letn. 10, št. 1–2, str. 9–18.
- BUČAR, France (1999): Konec nacionalne države. V: Nova revija (Ljubljana), št. 206, str. 241–255.
- GUIBERNAU, Montserrat, HUTCHUNSON John (2004): Introduction : History and National Destiny. V: Nations and Nationalism (Oxford), letn. 10, št. 1–2, str. 1–8.
- HOBSBAWM, Erich (1993): Nacije i nacionalizam
- HRIBAR, Tine (1989): Slovenska državnost. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- JUŽNIČ, Stane (1993): Identiteta. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (1974): Mihajlo Rostohar in “Napredna misel”. V: Zgodovinski časopis, letn. 28, št. 3/4, str. 321–346.
- KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (1996): Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (2004): Vest slovenstva za slovenstvo : slovenski narod in slovenska nacija. V: Delo (Ljubljana), letn. 46, št. 79, 3. april 2004, str. 24–25.
- KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (2005): Nasledstvo nekdanje Jugoslavije in težava z dvojnimi merili. V: Delo (Ljubljana), letn. 47, št. 76, 1. april 2005, str. 5.
- LUTHAR, Oto (1993): Med kronologijo in fikcijo: strategije historičnega mišljenja. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- PAGON, Neda, ČEPIČ, Mirja, ur. (2003): Nacionalna identiteta in kultura. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- PEROVŠEK, Jurij (1996): Liberalizem in vprašanje Slovenije. Ljubljana: Modrijan.
- PRUNK, Janko (1990): Nova slovenska samozavest : pogovori s slovenskimi političnimi prvaki. Ljubljana: Lumi, Panatal.
- RIZMAN, Rudi (1980): Marksizem in nacionalno vprašanje : razvoj temeljnih koncepcij o narodu v marksistični družbeni misli. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- RIZMAN, Rudi (2006): Perspektive raziskovanja etničnosti in manjšin v 21. stoletju. V: Razprave in gradivo, št. 50–51, str. 328–346.
- SMITH, D. Anthony (2005): Nacionalizem : teorija, ideologija, zgodovina. Ljubljana: Krtina.
- USTAVA Republike Slovenije (1992). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

